

YUNUS NADI'YE VERİLEN MÜLAKAT (7 NİSAN 1924)

Ankara'dan İstanbul'a gitmekte olduğumuz sırada ilk sözlerimiz dört yıl önce geldiğimiz Ankara ile dört yıl önce bıraktığımız İstanbul ve bu iki şehrin şimdiki durumları üzerinde olmuştur. Bu konuda Gazi'nin sözlerinin aslına çok sadık kalmasına özellikle özenerek işte yazıyorum:

Doğrudur, az zamanda çok aşama. Kuşku yok. İstanbulumuz güzeldir, ancak Ankaramız bütün eksikliklerine rağmen daha az güzel değildir. Onu özellikle bizler biliriz, değil mi? Ayrıca fazla olarak şimdi Ankara, devletimizin merkezidir de. Gerçekte Ankara, durumu nedeniyle merkezî yönetim için çok ilgi çekici ve güven verici bir noktadadır. Bu nedenle benim kararlarım, hareketlerim ve girişimlerim üzerinde doğal olarak etkilerini göstermiştir. Gerçekten işe ülkenin doğusunda, doğu sınırından başladım. Sonra daha batıya gelmek zorunluluğunu duydum. Sonunda Ankara'da durdum ve ülke işlerini, milletin arzusu doğrultusunda yönetmek için başka yere gitmeye gerek duymadım. Türkiye'nin ve Türk milletinin ve Türk milleti yararına işlerin en sağlam savunmasının da ancak Ankara'dan olabileceği olaylarla da belirlenmiştir. En zor şartlar içinde, en az hazırlıklı olduğumuz hâlde en büyük darbelerin tersine çevrilebilmesinin en güçlü nedenleri arasında Ankara'nın coğrafi yeri de vardır.

Ankara'nın doğal konumu ve coğrafyasına değer katan bir yön daha vardır: En acı ve kötü günlerde millet her taraftan çeşitli araçlarla zehirlenirken Ankaralılar, ülke ve milletin gerçek kurtuluşuna yönelik girişim konusundaki inanç ve güvenlerini bir an olsun sarsmamışlardır.

Ankara'ya ilk kabul olduğum gün, sadece bir vatandaş; milletin bir bireyiydim. Hiçbir sıfatım, yetkim ve unvanım yoktu. Böyle olmakla birlikte Ankara ve çevresi çocuklarıyla kadınlarıyla yaşlılarıyla birlikte Ankara şehrinden Dikmen Tepesi'ne kadar bütün ovayı doldurmuş ve beni karşılamıştır. İstasyondan Hükümet Dairesine kadar uzayan caddenin iki tarafı eski Türk giysileri giymiş, bıçakları ve tabancaları ellerinde Ankara gençleriyle dolmuştu. Bu gençler ve onlarla birlikte bütün halk: "Yurdu ve milleti düşmandan kurtarmak için hepimiz ölmeye hazırız, emrinizi bekliyoruz." diye bağırıyorlardı.

O zaman Ankara İstasyonu yabancı subay ve askerlerinin işgali altında bulunuyordu. O güne kadar Ankaralıları ölü ve Ankara'yı bir yıkıntı alanı sanan bu yabancılar, bu yüce gösteri karşısında ilk endişelerini göstermekten kendilerini alamamışlardır.

Ben Ankara'yı coğrafya kitabından çok, tarihten cumhuriyet merkezi olarak öğrendim. Gerçekten Selçuklu yönetiminin parçalanması üzerine Anadolu'da kurulan küçük hâkimiyetlerin adlarını okurken çeşitli beylikler arasında bir de Ankara Cumhuriyeti'ni görmüştüm. Tarih sayfalarının bana bir cumhuriyet merkezi olarak tanıttığı Ankara'ya ilk defa geldiğim o günde gördüm ki orada geçen yüzyıllara rağmen hâlâ o cumhuriyet yeteneği sürüyor. Türkiye'nin hemen bütün bölgelerini gezdiğim ve gördüğüm için anladım ki o zaman adları cumhuriyet olmayan diğer yerlerin bugünkü halkı da aynı yetenekten kesinlikle uzak değildir.

Beni Türkiye'ye en uygun merkez Ankara olabileceğini düşünmeye iten ilk neden çok eskidir ve ilmidir. Bu noktaya ait düşüncelerim her İstanbul'da bulunduğum dönemde -hayatımın çok az günleri İstanbul'da geçmiştir- uyanmıştır. Özellikle genel savaştan sonra girdiğimiz Ateşkes günlerinde İstanbul sokaklarını dolduran yabancı süngüleri, Boğaziçi'nin sularını karartan düşman zırhlıları bu düşüncelerimi sabit düşünce durumuna getirdi ve artık hiçbir kişiye, hiçbir fikre ve hiçbir programa en küçük biçimde ilgi göstermeksizin bu boğucu havadan çıkmak konusundaki dünyaca bilinen kararımı verdim.

Beni İstanbul'dan Samsun'a götüren vapur, Boğaziçi'ni arkada bırakıp Karadeniz'e girerken İstanbul ufuklarına baktım. Orada her çeşit savunma yasaklanmış, kalp ve vicdanları

kan ağlayan, beyinleri yanan İstanbul halkı için ağladım, gözlerim yaşardı. Ancak bu sevgili kardeşlerin kesinlikle kurtulacağına o kadar emindim ki bu güven benim için avutucu oldu.

Bundan sonraki girişimler ve olaylar hemen hemen hepinizce bilinmektedir sanıyorum. Bununla birlikte İstanbul'dan ayrıldığım günle birlikte o günden bugüne kadar ortaya çıkan olayların yazılmış ve korunmuş olan belgelerini düzenleyerek anılarımı yazmayı düşünüyorum. Bunu yapmayı gelecek nesil için Türk Cumhuriyeti tarihi için bir görev olarak kabul ediyorum. Bilirsiniz ki herhangi bir tarihi elimize aldığımız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığına inanmak için dayandığı kaynaklar ve belgeler araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir ulusal tarihe sahip olamayışımızın nedeni tarihlerimizin belgeye dayanmaktan çok, ya birtakım övücü veya birtakım kendini beğenmişlerin gerçek ve mantık dışı sözlerinden başka kaynak bulamamak talihsizliğidir.

Ateşkesin kara günlerinde Paşa ile İstanbul'da pek çok kez konuşmuştuk. Anadolu'ya geçmeleriyle birlikte kuruluşlar birbirini izlemeye başlamıştı. Onlardan söz ettik, kısaca kongrelerden konuştuk. Bu konularda buyurdular ki:

İstanbul'dan ayrılmak zorunluluğu İstanbul'da var olan kötü şartlardandı. Anadolu'ya geçmekteki amacım, Anadolu'nun ortasında ve Türk milletinin büyük çoğunluğu içinde, Türk milletinin yüksek karakterine ve sarsılmaz kararlılık ve inancına dayanmaktı. Bundan başka hiçbir önlemin ülke ve milletin derin yarasına çözüm olamayacağı hakkında kesin inanca sahip olmuştum. Onun için Samsun'a ayak bastığım dakikada aldığım ilk önlem, Samsun ve çevresine ait, beraberimde bulunanlara gereken emirleri vererek hemen güneye yürümek oldu. Ancak ne yazık ki o günlerdeki sağlık durumum beni on beş, yirmi gün Havza kaplıcalarından yararlanmaya zorunlu kıldı. Bu sıradaydı ki İstanbul'a çağırıldım. Artık tedaviyi sürdürmeye gerek kalmadı. İlk aşama olmak üzere Amasya'ya hareket ettim. Bugüne kadar geçen zaman içinde Erzurum ve Trabzonluların girişimleriyle yapılması kararlaştırılan Erzurum Kongresi konusunda Erzurum'la haberleşilmişti. Ve orada hazır bulunmak üzere Erzurum'a hareketim kararlaştırılmıştı. Gerçi ben Sivas'ta genel bir kongre yapmaya karar vermiştim. Ancak önce Erzurum Kongresi'nde bulunmayı ve bundan sonra Sivas Genel Kongresi'ni yapmayı yararlı ve uygun buldum. Amasya'da da birkaç gün kalmak gereği ortaya çıktı. Havza'dan İstanbul'a çağırılmam nedeniyle çarçabuk hareket etmiştim. Samsun ve çevresi komutanına uzun zaman için emir vermek üzere kendisinin bana katılmasını buyurmuştum. Bundan başka Ankara'da Kolordu komutanına da isim ve giyecek değişikliği yaparak gelmesini istemiştim. Bu komutan, resmen, doğrudan doğruya benim emrimde değildi. Buna rağmen çağırımı soylu bir özveriyle kabul etti, bir yüzbaşı üniforması ile zorlu bir yolculuk yaptı ve beni buldu. Ankara kolordu komutanının bana çektiği bir telgrafta, beni seven bir arkadaşın eşliğinde birkaç kişi daha olduğu hâlde İstanbul'dan Ankara'ya geldiğini ve gelişinin bana bildirilmesini arzu ettiğini yazmıştı. Telgrafta adı belirtilmemiş olmakla birlikte bu arkadaşın kim olabileceğini tahmin ettim ve onu da beraberinde getirmesini yazdım. Beklediğim kişiler Amasya'ya geldiler. Gereken konuları kendileriyle görüştüm. Samsun ve Ankara komutanları geldikleri yerlere geri döndüler. Ben karargâhımla ve karargâhımda kalan arkadaşlarla birlikte kararlaştırılan yolculuğuma devam ettim. Sivas Genel Kongresi'ne ait bildirgeyi burada kurmay subayına yazdırdım ve bunun taslağını , tarihî anı olmak üzere hazır bulunanlara imzalattırdım. Buna imza atmakta kararsızlık gösteren olduğunu söylersem şaşmayın. Yazılan bildirge Türkiye merkezlerine gönderdiğim çağrıdan oluşmaktadır.

Sivas çalışmaları özellikle öneme sahipti. Çünkü Damat Ferit Hükûmeti oradan düşürülmüş ve İstanbul oradan Mebusan Meclisi seçimine zorunlu kılınmıştı. Paşanın bu konudaki sözlerini aşağıda yazıyorum.

-Tokat, Sivas, Erzurum görüşmeleri gönlümde büyük rahatlık uyandırdı. Anadolu'nun bu temiz halkı ile -fakat halkı ile diyorum, dikkat ediniz- görüştükçe girişimimin doğruluğu konusundaki görüşüm her gün daha çok artıyordu. Yeniden Erzurum'dan Sivas'a Genel Kongre'yi açmak üzere geldiğim zaman ve bütün kongre sırasında biraz sıkıntı çektik ki bunlar artık bilinmiş şeylerdir. Ancak her şeye rağmen memnunduk, çünkü İstanbul'u

milletvekili seçimine zorlamıştı. Yalnız benim unutamayacağım üzücü bir başarısızlık olmuştur. Doğal olarak bilginiz olmuştur ki Sivas'ta bulunduğum sıralarda İstanbul'dan gönderilen İstanbul Hükümetinin Deniz İşleri Bakanı (Bahriye Nazırı) ile Amasya'da bir protokol imzaladık. O protokolün içeriği arasında asıl olarak şu vardı:

“Mebusan Meclisinin İstanbul'da açılışının felakete neden olacağı gerçeğini İstanbul Deniz İşleri Bakanı kabul etmiştir. Meclisin Anadolu'da uygun bir yerde açılışını sağlamaya çalışacaktır. Bunda başarılı olmazsa kendisi kesinlikle bakanlıktan ayrılacak ve bütün kabinenin görevden ayrılmasını sağlamaya çalışacaktır.”

İşte bu olmamıştır. Bu görüşümün doğruluğunu yazık ki hemen hiç kimseye onaylattıramadım. İnsanlar gariptir. Bazen en akıllıların bile gerçeklerin sadeliği karşısında görüşleri boşa gider.

İstanbul'un 16 Mart'ta işgalinden sonra, Anadolu'ya geçerken Kocaeli Yarımadası içinde; Kuşçalı'da rastladığım gezici bir telgraf merkezi aracılığıyla o zaman Ankara'da bulunan Paşa ile haberleşmiş, kendilerine bazı sorular sorarak rahatlık verici cevaplar almıştım. Altı gün sonra Ankara'ya vardığımda durumu bu güvenceyle birlikte bulmamakla birlikte Paşanın en kesin ve herkese güven verici bir rahatlık içinde olduğunu görmüştüm. Bu anıları andık. Paşa da hatırladı ve açıkladı:

–Evet Kuşçalı'dan çektiğiniz telgrafı hatırladım. Bana bazı sorular soruyordunuz. Örneğin, dünyayla telsiz telgraf haberleşmesi sağlanıp sağlanamadığından, cephane ve savaş gereçlerinin yeterli olup olmadığından, Yunan ordusunun durumuna dikkat çekmekten oluşmaktaydı sanırım. Sorularınızı cevapsız bırakmadım değil mi? Ancak doğal olarak Ankara'ya gidişinizde bütün gerçekleri anladınız. Bugün de yineleyeyim ki sorularınızın yalnız üçüncüsüne tam cevap vermiştim. Birinci ve ikinci sorunuzu da cevapsız bırakamazdım. Erzurum merkezindeki telsizimizin çalışmaya başladığını ve her şeyin düşmanı yenmeye yeteceğini söylemek suretiyle de gerçek dışı cevap vermiş olmadığımı artık şimdi onaylarsınız. Gerçekte sizin bana sorduğunuz telsiz telgraf merkezi yoktu. Ancak bunun bulunmaması, benim gözümde amacım için ikinci derecede idi. Savaş gereçleri ve cephane de yoktu ve çok zamanlar bulunamamıştı. Siz buraya gelmeden kendi kendinize kesinlikle bunu tahmin edebilirdiniz. Ancak böyle olmakla beraber çok önemli ve hayati saydığınız bu noktayı bana sormaktan bir zarar gelmezdi. Benim ise düşmanı yenmek için gerekli olan kararlılık ve millî inancın varlığını gördükten sonra cephane ve diğerlerinin önce ve sonra ve her durumda bulunacağına inancım vardı. Size olumlu cevap vermekte haklı idim.

Düşmanı kesinlikle denize döküceğimizle ilgili olan inancım ise gerçekten sarsılmazdı, sürekli o sağlamlığı korudu. Çünkü duygularla ve hayallerle değil, gözlem, inceleme ve hesaba dayanan önlemlerin büyük fedakârlıklarla kahraman milletimiz tarafından uygulanması sonucu hareket ediliyordu.

Paşaya, Sakarya Zaferi'nden dönüşünde daha ayağının tozu ile duygularını: “Bu Türk milleti çok büyük bir millettir, ona layık komutan gerekli.” demiş olduğunu hatırlattım. Bütün o kanlı savaşlar ve milletin o zamanki coşkusu ve yüce kararı aşama aşama göz önünden geçmeye başladı. Gözleri ufka dönük bir süre dalgın durduktan sonra Paşa anlattı:

–Gerçekten öyledir. Afyon, kesin sonucu sağlamada çok hesaplı ve belki bu bakımdan daha büyük harekete sahne olmuş ise de Sakarya'nın değer ve büyüklüğü hiçbir zaman eksilmez. Gerçi Sakarya da hesapsız bir meydan savaşı değildi. Ancak bunun hesabı yalnız kocaman milletimizin onur ve yüceliğine dayandırılmıştı. Millet , kendisinde varlığına emin bulunduğumuz bu onur ve yüceliği fazlasıyla gösterdi. Büyük Millet Meclisinin verdiği yetkilerle donatılmış Başkomutan, bir iki bildirge ile millete durumu ve görevleri hatırlattı. Bu bildiri bütün bir milleti, bütün bir hükümet kuruluşunu ayaklandırmaya yetti. O zaman her taraftan koşuldu ve ancak böylelikle ki Sakarya'da Türk tarihinin harikası ortaya çıktı.

Paşaya Sakarya'dan önce millete: “Düşman yurdun namus ocağında boğulacaktır.” demiş olduğunu hatırlattık.

–Evet öyle demiştik. Çünkü öyle olacaktı. Bunun başka çeşidini, düşünmek bile bizlere göre ve Türk milletine göre imkânsızdı.

Kaynak: ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri, ATATÜRK Arařtırma Merkezi, Ankara, 2006.

Cumhuriyet: 7 Mayıs 1924, s.1